

найкращого в Європі чемпіонату інтернаціональної дамської боротьби». Як впливало із тексту оголошення у змаганнях брали участь 12 жінок [2, 1909. – 13 грудня].

Останній, 40-й, номер газети «Запорожский край» побачив світ 18 грудня 1909 р., після чого з невідомих причин В. Загоскін припинив видання часопису. Однак, незважаючи на нетривалий період існування газет «Запорожская речь» і «Запорожский край», вони, як перші періодичні видання Олександрівська, містять чимало невідомих фактів з історії міста на початку ХХ ст., а отже, їхні матеріали можуть бути використані як оригінальне джерело про життя і побут містян тієї доби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Всероссийская промышленная и профессиональная перепись 1918 г. Фабрично-заводская промышленность в период 1913-1918 гг. // Труды ЦСУ. – Т. XXVI. – Выпуск 1 и 2. – М., 1926. – С. 153–155.
2. Запорожский край (Александровск). – 1909. – № 1–40.
3. Запорожская речь (Александровск). – 1909 – № 1–5.
4. Русские дореволюционные газеты в фондах Государственной библиотеки СССР имени В. И. Ленина (1702–1916): алфавитный каталог ; [в 5 ч.]. – Режим доступа: [http:// books. google. com.ua /books /about / Русские _дореволюцион](http://books.google.com.ua/books/about/Русские_дореволюцион).

УДК 94(477)+221.161.2

ІСТОРИЧНА КОНЦЕПЦІЯ М. ГРУШЕВСЬКОГО ТА ЇЇ ВІДОБРАЖЕННЯ В ХУДОЖНІХ ТВОРАХ

Сиротенко В.П., к. філол. н., доцент

Донбаський державний педагогічний університет

Стаття присвячена дослідженню основних принципів історичної концепції М. Грушевського та їхньої художньої реалізації.

Ключові слова: історична концепція, художній твір, нерозривність української історії, державність української нації.

Сиротенко В.П. ИСТОРИЧЕСКАЯ КОНЦЕПЦИЯ М.ГРУШЕВСКОГО И ЕЕ ОТРАЖЕНИЕ В ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЯХ / Донбасский государственный педагогический университет, Украина

Статья посвящена исследованию основных принципов исторической концепции М. Грушевского и их художественной реализации.

Ключевые слова: историческая концепция, художественное произведение, нерозрывность украинской истории, государственность украинской нации.

Syrotenko V.P. HISTORICAL CONCEPT OF M. GRUSHEVSKIY, IT'S REFLECTION IN ARTISTIC WORKS / Donbass State Pedagogical University, Ukraine

The article investigates the basic principles of M. Grushevskiy historical concept and its reflection in works of art.

Key words: historical concept, work of art, continuity of Ukrainian history, nationhood of the Ukrainians.

Сучасне українське суспільство стикається з багатьма різноманітними проблемами, одна з яких – оцінка української історії, витоків української державності, місця українського народу з-поміж інших східнослов'янських народів. Річ у тому, що і до сьогодні серед українського загалу і представників політичних, бізнесових, науково-митецьких кіл пріоритетною є історична концепція, згідно з якою Російська імперія (а надалі СРСР) є безпосередньою спадкоємницею Київської Русі, отже, білоруський, російський і український народи своїм єдиним етнічним коренем мають давньоруський народ. Сповідуючи принцип толерантності, ми не будемо заперечувати права на існування такої точки зору, але наголосимо на тому, що існують і інші наукові теорії, за своєю суттю кардинально відмінні від названої. Автором однієї з них є, власне, видатний український діяч М. Грушевський, який у ряді робіт («Історія Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV в.» (1890 р.), «Історія України-Руси» (1898–1903 рр.), «Звичайна схема руської історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства» (1904 р.), «Початки громадянства» (1921 р.) обґрунтував власну історичну концепцію не тільки України, а всього східного слов'янства, що кардинально відрізняється від поглядів попередників: «Київський період перейшов не у володимиро-московський, а в галицько-волинський XIII в. <...>. Володимиро-Московська держава не була ані спадкоємницею, ані наступницею Київської, вона виросла на своїм корені <...>. Київське правительство пересадило в великоруські землі форми суспільно-політичного устрою, право, культуру, вироблені

історичним життям Києва, але на цій підставі ще не можна включати Київської держави в історію великоруської народності. Етнографічна й історична близькість народності українсько-руської до великоруської не повинна служити причиною до їх перемішувань – вони жили своїм життям поза своїми історичними стичностями і стрічами” [4, с. 77]. Вагомість висловлених міркувань не лише в тому, що вони дають новий імпульс для подальших історичних досліджень, а й у справі розбудови української державності, самоутвердження України в сучасному політичному просторі. Адже М. Грушевський наголошував, що “маючи за собою славетну історію Київської Русі, український народ замість того, щоб принижено благати «визнання» за ним статусу «дозрілого» власного політичного розвитку, з повним правом вимагає відновлення своєї тисячолітньої «державницької традиції” [цит. за 7, с. 96].

У М. Грушевського-історика було багато істинних і псевдоопонентів, тож варто дослухатися до судження Я. Дашкевича: “Грушевський був дуже об’єктивний, особливо у своїх аналітичних історичних дослідженнях” [6, с. 377], історик використав матеріали з археології, антропології, етнології, психології, фольклору. Спираючись на дані цих та інших наук, учений чітко сформулював кілька провідних тез, які характеризують його не тільки як науковця, а й політичного діяча, літературознавця, письменника. Це “1) органічна тяглість і єдність усіх періодів історії України, починаючи від княжих часів; 2) заперечення наявності в минулому (та й сучасному) загальноруського історичного періоду чи періодів, констатація відсутності єдиного спільного історичного процесу; 3) негативне ставлення до тези, що Московська держава є безпосереднім спадкоємцем і продовжувачем Київської держави” [6, с. 408].

Ми не випадково згадали про М. Грушевського-письменника, бо, як він сам підкреслював: “письменство, літературна праця вважались мені найкращим уділом на землі, а загострене національне почуття і культ громадського обов’язку, прищеплений батьками, в сумі зробили для мене свого роду завданням життя – вести роботу на ниві українського письменства, в інтересах українського життя” [5, с. 5–6]. Тож розгляд художньої спадщини М. Грушевського має не лише історико-літературознавче значення, а й суспільно-громадянське, оскільки сприятиме утвердженню ідеї української державності в сучасному українському соціумі.

Безумовно, белетристичний доробок М. Грушевського досліджений значно менше, ніж його історичні праці, хоча останнім часом з’явилися статті літературознавчого [1] і методичного [8] плану, захищена кандидатська дисертація [10], опублікована монографія [11]. Так, у роботах Н. Янкової варто виокремити два моменти. По-перше, дослідниця відзначає, що для М. Грушевського література була більше, “ніж суто мистецтво”, через художню творчість він осягав сутність буття, а з цього легко можна зробити висновок, що погляди історика-науковця неодмінно мали естетичну реалізацію. По-друге, цілком справедливо проводиться чітка межа між науковою та мистецькою діяльністю М. Грушевського, оскільки це різні сфери інтелектуальної праці: “Автори історичної белетристики не популяризували історію, не повчали читача, а жваво, образно змальовували постаті та події з історії змагань українців за волю і незалежність. Герой історії не стає “портретом” під пером художника-белетриста, а виступає лише своєрідним стимулом для творчої фантазії. Белетриста не цікавлять життєві реалії, адже він не може погіршити перед правдою художньою” [10, с. 12]. Це зауваження обов’язково слід враховувати, бо у творах спостерігається різне співвідношення між “голосом” М. Грушевського-історика та письменника, що й зумовлює своєрідність змалювання історичних подій та історичних діячів.

Отже, на підставі проведеного огляду наукових праць про М. Грушевського як історика та письменника сформулюємо кілька завдань цієї розвідки: визначити, які принципи історичної концепції М. Грушевського найчастіше знаходять своє художнє втілення; при змалюванні яких історичних подій та персонажів переважають погляди Грушевського-письменника, як це позначається на проблематиці та конфліктній спрямованості творів; виокремити ряд художніх особливостей оповідань, що підкреслюють письменницьку індивідуальність М. Грушевського.

До розгляду обрано деякі з оповідань збірки “Предок”, у якій розміщено твори з трьох авторських книг: “З юних днів”, “Sub divo”, “З старих карток”.

Наш аналіз варто розпочати з оповідання “Бех-аль-Джугур”, оскільки воно і тематично, і системою образів, і деякими художніми особливостями стоїть особіно від усіх творів. Дослідники одностайні в тому, що при всій своїй тематичній екзотичності оповідання явно відбиває антиімперські, антиросійські погляди М. Грушевського. Наприклад, І. Крип’якевич підкреслював: “Але найкраще вдалося йому тоді оповідання «Бех-аль-Джугур» – із часів боротьби англійців із магометанськими повстанцями в Судані, в Африці. <...>. Він хотів змалювати поневолення малокультурного народу європейцями й запротестувати проти насилля завойовників. Коли він писав про Африку та англійців, то все мав на думці Україну й москалів, із їх царем, що не давали Україні розвиватися. Він писав це своє оповідання як український народолобець, патріот – гноблених магометан оповивав своєю великою прихильністю” [2, с. 455]. Тож підтекстовий задум явно позначився на виражальних прийомах твору. Ось пейзажний опис арабського села та настроїв його мешканців перед вирішальним боєм з англійськими колонізаторами: “Не в одного дядька заніє серце, як

гляне він на дітей, що ганяють курей по дорозі, на рідні низенькі хатки і повітки, як подумає, що все оце загине задля того пророка, – але дядько перемагає себе й мовчки слухає, що міркує сільська рада” [5, с. 16]. Не будемо наполягати, що арабське село мало саме такий вигляд, але ключові лексеми опису (дядько, кури на дорозі, низенькі хатки й повітки) не можуть не викликати асоціацій з українським селом на Київщині, Черкащині чи Полтавщині. До того ж, ще одна промовиста деталь – рішення повинна прийняти сільська рада – підкреслює демократичні уподобання автора.

Варто звернути увагу й на таку особливість тексту, як його сатирична наснаженість. Вона породжується, зокрема, авторською іронією, якою пронизане розмірковування англійського капелана: “Зате ж маємо ту відрадну думку, що ми тут не для себе трудимося, а для усієї людськості, що ми тут виступаємо проводирями культури, просвіти, несемо у ці степи до цих звірів світло науки... І нас не забудуть! Може, колись оці самі, що тепер так нас ненавидять, або їх потомки принаймні будуть згадувати нас і наші імена будуть наймилішими для них іменами!” [5, с. 23]. Однак тут маємо не лише іронію М. Грушевського, якою він охарактеризував власне ставлення до будь-якого завойовника-колонізатора, але й Шевченкову інвективу, проголошену в сатиричній поемі “Кавказ” на адресу російських загарбників:

... Ми не погане,
Ми настоящі християне,
Ми малим ситі!.. А зате!
Якби ви з нами подружили,
Багато б дечому навчились!
У нас же й світа, як на те –
Одна Сибір неісходима,
А тюрм, а люду!... Що й лічить!
Од молдованина до фінна
На всіх язиках все мовчить,
Бо благоденствує! [9, с. 247–248].

Доповнюється сатиричний ефект і прийомом дуальності оцінок, коли з уст одного й того ж персонажа при відтворенні потоку мовлення лунають контрастні характеристики: “Слухаю мосць вашу... Ти, чортів діду, даш гроші чи ні?” [5, с. 26].

Як бачимо, в оповіданні “Бех-аль-Джугур” не лише чітко проявляються антиросійські настрої М. Грушевського, але вони донесені до читача відповідними доречними художніми засобами.

Оповідання “У святої Софії” має розлогу проблемно-конфліктну структуру, то ж з огляду на мету нашої розвідки зосередимося лише на лінії збереження історичної пам’яті. Організується вона завдяки вдало знайденому хронотопу – Софіївський собор. Він дає змогу пов’язати єдиним простором різні часи, що підкреслює спільність бажання, прагнень, намірів людей різних епох. При цьому М. Грушевському важливо підкреслити, що між минулим і сучасним існує об’єктивна реальність (свідченням чого є будівлі самого собору) і суб’єктивне усвідомлення нащадків потреби не розгубити заповітів предків. Не випадково оповідь ведеться від імені Я-оповідача, який своєю присутністю оживляє історію, робить її не безбарвно констатуючою, а одухотвореною особистісними пориваннями людей різних часів, але зі спільною метою. Так, оповідач, стоячи перед образом Богородиці-Оранти переймається настроєм цілого народу: “Від самого фундатора цієї стіни, старого Ярослава, до великого Романа, що на звалищах старої могутності Київської держави вагався між старим Києвом і новим Галичем і також старався вирахувати майбутню долю свою і свого народу на цім образі. Так само, як чотириста літ пізніше великий гетьман по несподіваних своїх тріумфах ширяв отут гадками про “українську удільну державу”, силу і славу українського народу “по Вислу, по Краків” [5, с. 188]. Висловлені почуття якнайповніше передають наріжну позицію М. Грушевського-історика про цілісність і безперервність української історії у визначальні для неї моменти. А такими періодами, за глибоким переконанням ученого й письменника, були княжі часи Київської Русі збереження основ державності на теренах Галицько-Волинських земель, національне відродження часів Хмельниччини, перші паростки самостійності за УНР. Саме це мав на увазі І. Крип’якевич, заявляючи, що “Грушевський ясно поставив, що український народ від найдавніших часів жив окремим життям, був творцем своєї держави й культури й навіть у часи політичного занепаду не втрачав своєї національної окремішності, виявляв змагання до волі. Він умів віднайти ті нитки, що лучили історію княжих часів із добою козаччини й новими часами, зумів змалювати минуле України як одне нерозривне ціле” [2, с. 480–481].

Повертаючись до оповідання, варто підкреслити ще одну його особливість. М. Грушевський-письменник в особі Я-оповідача осмислив історію в діалектичному вимірі. Як низка історичних подій, фактів, діянь вона нетлінна, непорушна, священна. Однак вона твориться кожного дня, якимись буденними (часто і комічними) ситуаціями. Власне щось схоже трапилося і у святій Софії, бо молільники інтуїтивно зуміли відмежувати вічне від суетного, певним чином реагуючи на прагнення дядька дістати свічку для губернатора:

“Але це викликає тільки іронічні замітки і глузування скромних обивателів, які іншим разом не розкрили б уст своїх навіть і на звичайного городовика. “Обійшовся б і без свічки”, – зауважує якийсь смиренний в інші часи богомол. Велике діло – губернатор у великодню ніч в тисячолітній святині князя Ярослава!” [5, с. 187]. Така поведінка киян для М. Грушевського як історика і громадянина принципово важлива, адже тільки в народів він вбачав основного суб’єкта історії, її повноправного творця.

З позицій захисту інтересів українського народу підходить М. Грушевський і до змалювання постаті Богдана Хмельницького в оповіданнях “Ясновельможний сват” і “Розмова з Кривоносом”. У першому з них гетьман не є головним героєм, але від його поведінки, діянь значною мірою залежить доля двох закоханих – Грицька Пісченка та Настусі. Бажаючи щастя цим персонажам, автор відповідним чином вибудував і характер стосунків між ними та Хмельницьким. Ось як Грицько оцінює події на Україні, що розпочалися за гетьмана: “Пісченко підносився над рівнем спеціально-козацьких інтересів, що панували над провідниками руху і над самим Хмельницьким, “добрим молодцем, давнім запорожцем”. Така незабачливість провідників завдала йому жалю. Перед очима Пісченка майоріла перспектива увільнення цілого народу “росского”, за шкільною термінологією, “аж до Вісли, Люблина й Кракова” [5, с. 98]. Іншим разом “гетьман якраз показував йому особливу ласку, і Грицько в усякому разі мав стільки поваги й любові до нього, що не хотів би зробити йому прикрість, відпросившись наперед” [5, с. 99]. Тож логічним завершенням цієї приватно-інтимної фабульної лінії оповідання є те, що сам гетьман, який на той час “був веселий і говіркий”, приходять сватати Настусю за Пісченка: “От, синашо, – сказав гетьман Грицькові, як той прийшов. – Казав тобі не журитись – от воно на моє й вийшло: висватав тобі красну дівицю. Дай вам, Боже, в добрі та в гаразді проживати, нас, старостів, добром споминати” [5, с. 109].

У схожому емоційно-настрійовому ключі вибудовується й інша фабульна лінія, яка, власне, становить історичну канву твору. Це, як її називає сам М. Грушевський, Хмельниччина. Її духом просякнуте все оповідання, але при цьому письменник уникає змалювання батальних сцен, відтворення внутрішнього стану Хмельницького в момент прийняття того чи іншого важливого рішення. Його образ подається опосередковано через піднесене сприйняття українським “поспільством”. Наприклад, прибуття гетьмана до Києва перетворюється на всенародне віншування: “По тім пішли многоліття й слава. Сила народу переймала кожний оклик, із замку почали бити “славу” гармати, а далі спудеї Академії стали співати кант...” [5, с. 100]. І все це обумовлюється тим, що в особі Хмельницького вбачають людину Богом дану “руському народу”.

Це не письменницька ідеалізація образу і не суб’єктивна похибка вченого, а глибоко усвідомлене розуміння історичної значущості того, що відбувалося, для долі кожного українця, народу і держави в цілому. Власне це і мав на увазі М. Грушевський, коли в праці “Хмельницький і Хмельниччина” (1898 р.) писав: “Є події, що по короткім часі мають виключно історичне, сказати б – антикварне значення, є знов такі, що служать вихідною точкою для дальших поколінь на довгий час, створюють для них цілком нові обставини життя, виносять на верх ідеї, що стають боевим прапором для віків, святощами для одних і страхом для других. Се те, що звичайно зветься епохами. Для українського народу такою епохою була Хмельниччина. Її можна порівняти з значінням реформації для німецького народу, французької революції для Західної Європи. Ми досі чуємо на собі вплив перемін, витворених Хмельниччиною” [цит. за 7, с. 96].

Як історик, М. Грушевський до особи гетьмана Хмельницького послідовно підходив із розумінням, що “в дійсності Хмельницькому тоді ані снилось бути народним вождем і увільняти когось з-під лядської кормиги... Удар ним зроблений показався занадто сильним, і Хмельницький опинився в ролі чоловіка, що хотів когось настрашати, а натомість збив з ніг” [цит. за 7, с. 100]. Тож позиція об’єктивного науковця визначила і змістово-художні особливості оповідання “Розмова з Кривоносом”. Письменник віднайшов дуже вдалий прийом, коли за допомогою художньої умовності (сон оповідача) і Хмельницький, і Хмельниччина зазнають оцінки під трьома кутами зору: сучасником і соратником Максимом Кривоносом; його ж оцінки, скеровані плином часу; знання історика межі XIX–XX ст. таке перехрещення залишає місце для суб’єктивності, позбавляючи оповідь суб’єктивізму, ідеалізації чи, навпаки, осуду.

Як особа, що немало значить в українській історії, Максим Кривоніс міг би претендувати на приписування усіх здобутків собі, на замальовування зробленого Хмельницьким. Однак цього не відбувається. По-перше, в особі оповідача козацький полковник убачає авторитетного історика (“чоловік з тебе в історії нашій обізнаний”), по-друге, Кривоносові відома колективна народна пам’ять, у якій і він постає не з кращого боку: “Я сказав, що, навпаки, чутки були такі, що Кривоніс весь час ворогував з гетьманом і між ними не раз доходило до гострих сутичок і до гострих розпоряджень з боку гетьмана на Кривоноса. Знаю, все знаю, – відказав той” [5, с. 216–217]. Отже, для персонажа й оповідача залишається єдина можливість: знайти для Хмельницького такі оцінки, які б не принижували його ролі в українській історії і водночас передавали б істинність того, що відбувалося. Тим-то Кривоніс і з повагою, і не без гіркоти резюмує: “Йому випало взяти булаву, не мені було її з рук видирати. Так уже склалось! Але я був іншої мислі, як покійний гетьман. Він оглядавсь і на передні й на задні, та й прогавив час, коли ми могли Польщу в свої руки взяти” [5, с. 217]. Такий висновок, напевне, найбільше влаштував М. Грушевського як історика і письменника: “...хвиля

народного визвольного руху піднімає Хмельницького над його особистими планами, й православна Русь, за словами Грушевського, «вітає його з нечуваною честю й ентузіазмом», «нові горизонти, новий круг ідей розкривається перед очима «козацького батька»; його гадки виходять за тісний обрій козацьких інтересів <...>. Щоправда, коли знову повернутися до наукових розвідок Грушевського і, відповідно, до реальної історії, картина дещо міняється й «народні ідеали» знову відходять на другий план” [7, с. 100].

Наостанок звернемося до оповідань “Предок”, “Тестамент”, що входять до книги “Sub divo”. Їхня тематика і проблематика, напевне, лише асоціативно стосуються об’єкта нашого дослідження. Окремішність творів, написаних протягом 1909–1912 рр., усвідомлював і сам М. Грушевський, бо в передмові до збірки писав: “Я зібрав їх під спільним заголовком “Sub divo”, трудним до перекладу виразом – “під голим небом”, чи що, – щоб передати цими словами те почуття, коли людина бачить себе перед лицем вічності чи всесвітнього простору, – коли падає все, що обмежує, закриває ці перспективи, відгороджує людину від них і від тих запитань, які вони ставлять. Відкрите, голе небо, особливо нічне, часто будить такі почуття і настрої в людині, вирваній з метушливості щоденних інтересів, і я ужив цього виразу як ключа до тих настроїв, котрими перейнята ця збірка” [5, с. 243]. Якщо продовжити міркування письменника то головну проблематику “Предка” можна визначити як намагання індивіда досягнути своє місце в безкінечності часопростору, як прагнення людини за відведений їй долею час досягнути сенс буття, відокремити суттєве в ньому від минушого, плінного. Такою спочатку для героя-оповідача здається здатність повернутися в минуле, віддатися життю, заснованому на предковічних і непорушних законах природи: “...мислі мої коло золотих іскор огнища. Мене не займає тепер ніщо, крім гадок про сонце, погоду, дощі і такі ж інші рівно-ясні, стихійно-прості речі. Наче я справді втік на ціле тисячоліття назад, до своїх предків, і живу їх простим, нескладним життям з-перед тисячі літ” [5, с. 123].

Наявність таких почувань – не випадковість, адже для історичної концепції М. Грушевського принциповим є положення про нерозривність історичного процесу, про неможливість національної самоідентифікації народу без незнання генетичного коріння тощо. Тож, розчинившись у пралісі, переймаючись від вогню “екстазом давнього чоловіка”, герой зазнає не примітивного опрощення, а духовного залучення до культури прабатьків. А це, як наголошує М. Грушевський, – “психофізичні і культурні прикмети, що мають за собою більше або менше поважну історичну давність, – довгий процес розвою, зовсім виразно зв’язують в національну цілість поодинокі групи української людності супроти інших таких цілостей і роблять з неї живу національну індивідуальність – «нарид», з довгою історією його розвою” [3, с. 240].

Однак письменника не влаштовує можливість повернення лише в минуле. Як історик, філософ, він добре розумів, що здобутки сучасної цивілізації неодмінно закладаються тільки в минулому, вони є тим надійним фундаментом, на якому надалі споруджуватимуться тривкі стіни. Тому в оповіданні з’являється образ далекого предка, наділеного здатністю бачити майбутнє. І погляди обох однокровників, розділених тисячоліттями років, перетнулися, висікши нову для кожного з них істину: повернення в минуле, як і бачення майбутнього – обопільний процес наближення до єдиної мудрості, коли стає зрозумілим, що тільки єдність і нерозривність часових пластів є запорукою прогресу: “...вчора мене тішила гадка, що я тікаю від сучасного життя і його культурного перетворення в глибину минулих віків – від сучасного чоловіка до старих предків з їх примітивним, натуральним життям. Сьогодні – навпаки мені було приємно думати, що я цим розкішним лісом іду до життя, що я спочиваю в цій гостині у природі, щоб з новими силами вернутися до життєвої праці серед обставин сучасного культурного життя, в сучасному світі ідей” [5, с. 127–128].

Події в оповіданні “Тестамент” обертаються навколо батьківського заповіту, який усім рідним здається недолугим, але недотримання волі померлого пов’язується з неодмінним порушенням моральних та релігійних законів. Персонажі виголошують різні “pro” і “contra”, та ніхто не бере на себе сміливість знищити документ. Виникає парадоксальна ситуація, коли для виходу з тупика необхідно наважитися на неординарний учинок. Щось схоже міг пережити і молодий історик М. Грушевський, коли, заглиблюючись в аннали національної історії, відчув її “пришитість” до імперських постулатів, приписів, канонів. Щоб написати “Історію України-Руси”, необхідно було кинути виклик не лише відомим російським історикам С. Соловйову, М. Карамзину, але й народницькій історіософії своїх учителів М. Костомарова та В. Антоновича. Тож і герой оповідання Дмитро не приймає “завидне бажання панувати над майбутніми поколіннями своїми поглядами, уподобаннями, симпатіями й антипатіями – втиснути їх мисль і почуття в цю наперед виліплєну форму, відбити на їх мозку готові шаблони своїх упереджень, спаралізувати їх волю й змусити бігти, як автоматів, наперед визначеною лінією?!” [5, с. 176], знаходячи підтримку своїх намірів у Біблії, що мертві повинні ховати мерців.

Проведений нами аналіз історіографічних праць та художніх творів М. Грушевського дає змогу стверджувати, що єдність і цілісність наукових та естетичних концепцій, хоча й реалізуються вони відповідно до природи різних сфер інтелектуальної діяльності. Водночас відкриваються перспективи для подальших досліджень: принципи вираження авторської позиції притаманні художнім творам, у яких письменник висвітлює власну історичну концепцію; порівняльний аналіз художніх творів М. Грушевського з творами такої тематики та проблематики сучасних для нього українських та російських письменників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданова М.М. Українська історична мала проза ХХ ст.: проблеми жанру та стилю / М.М. Богданова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/2297/117/>
2. Великий українець : Матеріали з життя та діяльності М.С. Грушевського / Упоряд., підгот. текстів та фотоматеріалів, комент., приміт. А.П. Демиденко. – К. : Веселка, 1992. – 551 с.
3. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій. – 3-тє видання / В.С. Горський. – К. : Наукова думка, 1997. – 286 с.
4. Грушевський М. Звичайна схема „руської” історії й справа раціонального укладу історії східного слов’янства / Михайло Грушевський. // Грушевський М.С. Твори : У 50 т. – Т. 1. / [Редкол. : П. Сохань, Я. Дашкевич, І. Пирич та ін.; голов. ред. П. Сохань]. – Львів : Світ, 2002. – С. 75–82.
5. Грушевський М.С. Предок : Із белетристичної спадщини / [Упоряд., післяслово та приміт. С.І. Білоконя] / Михайло Грушевський. – К. : Веселка, 1990. – 247 с.
6. Дашкевич Я. Постаті : Нариси про діячів історії, політики, культури. – 2-е вид., випр. й доп. / Ярослав Дашкевич. – Львів : Літературна агенція «Піраміда», 2007. – 808 с.
7. Копиленко О.Л. «Українська ідея» М. Грушевського: історія і сучасність / О.Л. Копиленко. – К. : Либідь, 1991. – 184 с.
8. Нестандартні уроки з української літератури. Тема уроку. Прем’єра книжки Михайла Грушевського “Предок”. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.ukrlit.vn.ua/lesson/custom/16.html>
9. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів : У 12 т. – Т. 1. / Редкол.: Є.П. Кирилюк (голова) та ін. – К. : Наук. думка, 1989. – 528 с.
10. Янкова Н. І. Жанрово-стильові і поетикальні параметри творчості М. Грушевського : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 – українська література / Н.І. Янкова. – К., 2008. – 23 с.
11. Янкова Н. І. Історичні коди у творчості Михайла Грушевського / Н.І. Янкова. – К. : ВЦ «Академвидав», 2013. – 160 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://academia-rc.com.ua/product/344>.

УДК 821.161.2Танюк – 94.09

РЕЦЕПЦІЯ ПОСТАТЕЙ ПИСЬМЕННИКІВ І МИТЦІВ У ЩОДЕННИКУ «ЛІНІЯ ЖИТТЯ» Л. ТАНЮКА

Стадніченко О.О., к. філол. н., доцент

Запорізький національний університет

Стаття присвячена вивченню щоденника „Лінія життя” Л. Танюка з погляду осмислення особливостей рецепції постатей письменників, акторів, режисерів, громадських діячів, політиків. Здійснено спробу дослідження особливостей авторської оповіді, співвіднесеності її змісту з історичними реаліями описуваного часу, визначено жанрово-стильову специфіку щоденника як жанру мемуарної прози. Особливу увагу приділено інтерпретації постатей Тараса Шевченка, Леся Курбаса, Максима Рильського, Миколи Бажана, Олеся Гончара, Олександра Корнійчука в контексті подій кінця 1960-1980-х рр. У статті зауважується, що роздуми Л. Танюка про знакові постаті тієї доби свідчать про його глибоке розуміння особливостей не тільки українського літературного процесу, а й суспільно-політичної ситуації 1960-80-х рр., на які припадає творча активність письменника.

Ключові слова: мемуаристика, щоденник, інтерпретація, канон, проблематика, жанрово-стильова специфіка.

Стадніченко О. А. РЕЦЕПЦИЯ ЛИЧНОСТЕЙ ПИСАТЕЛЕЙ И ХУДОЖНИКОВ В ДНЕВНИКЕ “ЛИНИЯ ЖИЗНИ” Л. ТАНЮКА / Запорожский национальный университет, Украина.

Статья посвящена изучению дневника „Линия жизни” Л. Танюка с точки зрения осмысления особенностей рецепции личностей писателей, актеров, режиссеров, общественных деятелей, политиков. Осуществлена попытка исследования авторского повествования, соотношенности его содержания с историческими реалиями описываемого времени, определена жанрово-стилистическая специфика дневника как жанра мемуарной прозы. Особое внимание уделено интерпретации личностей Тараса Шевченко, Леся Курбаса, Максима Рильского, Микола Бажана, Олеся Гончара, Александра Корнейчука и др. в контексте событий конца 1960-1980-х гг. В статье отмечается, что размышления Л. Танюка о выдающихся личностях свидетельствуют о его глубоком